

HEIKKI
KÄNNÖ

WSOY

SÖMNÖ

Heikki Kännö

SÖMNÖ

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ
HELSINKI

Taiteen edistämiskeskus on tukenut tämän kirjan kirjoittamista.

LAINAUSTEN KÄÄNNÖKSET:

AUGUST STRINDBERG: *Salaisesta päiväkirjasta* (suom. Jyrki Mäntylä)
P. D. OUSPENSKY: *Sirpaleita tuntemattomasta opetuksesta* (suom. Timo Kurki-Suonio)
RICHARD WAGNER: *Valkyyria* (suom. Leena Vallisaari)
RICHARD WAGNER: *Elämäni* (suom. Saira Luoma)
LAOTSE: *Salaisuuksien tie* (suom. Toivo Koskikallio ja Heikki Saure)
DAVID VAN REYBROUCK: *Kongo, historia* (suom. Antero Helasvuo)
ALBERTO MORAVIA: *1934* (suom. Pirkko Peltonen)
ERNEST HEMINGWAY: *Joen yli puiden siimekseen* (suom. Tauno Tainio)
THOMAS MANN: *Töhtori Faustus* (suom. Sinikka Kallio)

Teos ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 2018.

Tämän laitoksen ensimmäinen painos.

© Heikki Kännö ja WSOY 2026
Werner Söderström Osakeyhtiö
Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki
ISBN 978-951-0-53018-4
Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuuteen liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@wsoy.fi

Tyttäreni Ainolle

Sirishofnlahdella, missä valkoinen purjevene laski maihin kolme vuotta sitten, on valkoinen kanootti ajautunut rantaan. Se on ollut siellä jo kahdeksan päivää eikä kukaan ole halunnut sitä edes varastaa. Minä ihmettelen, odottaako se ehkä minua, onko se tullut minua noutamaan! Minä olen matkavalmis! Olen käyttänyt koko elämäni valmistautumiseen!

– AUGUST STRINDBERG HARRIET BOSSELLE: *Salaisesta päiväkirjasta*

Lähtiessäni Pietarista olin sanonut, että lähden etsimään 'yliluonnollista'. Yliluonnollinen on hyvin vaikea määritellä. Tällä sanalla oli minulle erityinen merkitys. Olin jo kauan sitten tullut siihen johtopäätökseen, ettei ollut mitään muuta mahdollisuutta vapautua vastakohtaisuuksien labyrintista kuin löytää aivan uusi tie, täysin toisenlainen kuin tähän mennessä tunnetut ja käytetyt. Mutta mistä tämä uusi tai unohdettu tie alkaisi; sitä en pystynyt sanomaan.

– P. D. OUSPENSKY: *Sirpaleita tuntemattomasta opetuksesta*

SISÄLLYS

ALKUSOITTO – HUNDINGIN SALI	13
PROLOGI	23
SUVUN KIRJA – Osa 1	51
SUVUN KIRJA – Osa 2	201
WERNERIN KIRJA – Osa 1	293
VÄLISOITTO – MAANPÄÄLLINEN	445
WERNERIN KIRJA – Osa 2	457

Alkusoitto

HUNDINGIN SALI

1

Hirrestä ja kivenlohkareista rakennettu kontu sijaitsee kallioisen jyrkänteen juurella, hongikon keskellä, taivaan korkeudella. Laitumeksi raivatussa pihassa tuoksuu voimakkaasti lanta. Tulisijassa paukahtelevat paksut männynoksat, myrskytuuli koettelee nurkkia.

Ulkoa kiirii juoksuaskelia ja kolinaa; kuin joku pihan ylitettyään horjahtaisi vasten porrspieltä ja katkoisi pienat kaiteesta, ja melkein heti tömähdyksen jälkeen ovi heilahtaa saranoillaan. Kiivas puhuri heittää sisään puista irronneita oksia sekä niiden joukossa sisään rojahtavan suunnattoman kokoisen miehen, joka vetoisan säpen suljettuaan kompuroi salin keskellä kasvavan paksun saarnen ohi kohti takkatulta, polvistuu lämpöön ja hetken voimattomana nuokuttuaan asettuu lattialle levitetylle karhuntaaljalle makaamaan. Vielä hän kohottaa ruokkoamattoman parran ja tuuhean kuontalon peittämää päätään ja laulaa:

*Olkoon liesi kenen tahansa,
tässä minun täytyy levätä!*

Miehen kaunis tenori havahduttaa naisen, joka kiiruhtaa saliin, ja kiintymyksen liekki syttyy näiden kahden välille jo ennen kuin he ovat kunnolla ehtineet edes silmätä toisiaan.

He keskusteleivat vaimealla äänellä, niin lähekkäin, että kuiskaaivat sanansa toistensa huulille. Nainen kertoo nimekseen Sieglinde. Mies pimittää omaansa väittäen, ettei edes tiedä, kuinka häntä tulisi kutsua. Hän kieltää olevansa *Friedmund, Raubaisa*, jolloin hän tulee merkinneeksi itsensä *Friedlosiksi, Raubattomaksi*, joka puolestaan tarkoittaa yhteiskunnan ulkopuolelle ajautunutta henkipattoa, jonka germaanisen oikeuskäytännön mukaan saa tappa, ken haluaa. Mies ei kiellä tätä, mutta puistelee sen sijaan päätään nimelle *Frohwalt, Iloisa*, joka valitettavasti, näin hän sanoo, ei kuvaa häntä lainkaan, joten hänen on nimitettävä itseään *Wehwaltiksi, Suruisaksi*. Se olkoon nimeni, hän kuiskaa, paremman puutteessa.

”Minun isäni oli nimeltään Wolfe. Hän oli enemmän susi kuin ihminen. Menetin äitini ja sisareni roskajoukon hyökkäyksessä, jossa tuhottiin myös kotini. Vartuin metsien varjossa isäni suojeleluksessa, ja viholliseni tuntevat minut *Wölfinä, Sudenpentuna*.”

Kun Wehwaltiksi päätynyt on lopettanut lauseensa, talon ulkopuolella hirnahtaa hevonen, portaisiin kumuavat rautapohjaiset saappaat ja Hunding astuu sisään. Hän on roteva, paksumahainen mies, käsivarsissa reiden ympäröimä ja karhumaisissa kourissa voima kallon rusentamiseen. Hundingin katse osuu välittömästi verinaarmuiseen soturiin ja Sieglindeen, ja hän pudottaa kantaamuksensa ja tarttuu miekkansa kahvaan.

Seuraa jälleen välittelevä esittäytyminen, jonka yhteydessä muukalainen tekee tietäväksi, ettei hänellä ole asetta, ja että hän on tullut Hundingin suojiin rauhallisin aikein ja luottavaisin mielin. Hunding leppyy ja suo hänelle turvapaikan. Mutta kun keskustelu jatkuu, käy ilmi, että muukalainen on juuri se, jota

Hunding maksettuna palkkasoturina on lähetetty jahtaamaan, jolloin turva supistuu perin väliaikaiseksi, vain tuoksi yhdeksi yöksi, ja Hunding, basso, laulaa:

*Tapaan sinut huomenna, Wölfing:
kuulit sanani –
pidä tarkasti varasi!*

Hunding häipy huoneeseensa, ja Sieglinde supattaa:

”Tarjoilen hänelle illallisen ja sekoitan joukkoon sellaiset tro-pit, ettei meidän tarvitse sietää lisää öykkäröintiä ennen aamua!”

Vaimo puuhailee hetken keittotasolla ja painelee täyteen lastattu tarjotin käsissään Hundingin perään. Palattuaan hän sujahtaa ulos puuvillakankaisesta mekostaan. Liekit tanssivat pehmeällä iholla. Wehwalt nielaisee ja avaa vaatteitaan kiinnit-tävät nahkahihnat.

Sieglinde piirtää sormellaan riimuja Wehwaltin rauhallisen hen-gityksen tahdissa kohoilevaan rintakehään ja kertoo:

”Kun minut tuotiin tähän taloon, vietettiin komeat häät, joissa vieraita, viiniä ja riistaa oli riittämiin. Istuin kukitettuna juhlin-nan keskellä, vaikka Hunding olikin keskipiste ja minä rekvisiitta, enkä tuntenut ketään onnittelijoista. Hunding ei ollut kosinut minua. Hän ei ollut pyytänyt kättäni isältäni eikä veljeltäni, eikä hän ollut suudellut minua kuutamossa tai pujahtanut kanssani ylisille kesäyönä, mutta sen sijaan hän oli maksanut roposia ryö-väreille, jotka olivat tuhonneet kotini ja erottaneet minut per-heestäni. Sitä juhliittiin! Sen kaappauksen iloa maisteltiin!

Keskiyön tienoilla ovesta ilmestyi harmaisiin pukeutunut vanhus, joka oli peittänyt toisen silmänsä hattunsa lierillä. Hän pyyhkäisi katseellaan humaltuneita häävieraita, tempaisi vyöl-

tään kiiltävimmän ja kauneimman miekan, minkä kuunaan olen nähnyt, työntyi meluavien juoppojen lomitse saarnen luo ja iski miekkansa kahvaa myöten sen runkoon. Hääväki hiljeni ja vanhus tuijotti minua tähtien valo ainokaisessa silmässään, ja siitä tiesin, että tuo ihmeellinen miekka ja siihen sidottu sydämeni oli tarkoitettu sankarille, joka pelastaisi minut Hundingin kynsistä.”

Wehwalt ponnahtaa seisoaalleen ja harppaa saarnen luo nähdäkseen pahkuraisen kuoren haavasta tunkevan koristeellisen kahvan.

”Tarvitsen asean Hundingin lupaamaa kaksintaistelua varten, joten toivoisinpa todella olevani tuo sinulle ennustettu mies.”

Sieglinde hiipii Wehwaltin vierelle ja painautuu hänen käsi-
varttaan vasten.

”Kaikki häävieraat yrittivät vetää miekan puusta, eikä yksikään saanut sitä liikahtamaan. Sen jälkeen voimiaan on koetellut jokainen salissa käynyt mies, ja Hunding on venäyttänyt selkensä kerran jos toisenkin. Mutta kohtalottaret ovat kuiskanneet korvaani, että Wolfen pojalle voisi käydä toisin.”

Wehwalt huudahtaa:

”Isäni nimi oli Wolfe ainoastaan pelkureille! Hänen oikea nimensä oli *Wälse!*”

Sieglinde sanoo:

”Jos *Wälse* oli isäsi, sinun on oltava *Wälsung*, ja siinä tapauksessa isäsi iski miekkansa puuhun sinua varten! *Suruisaksi* sinua ei siis enää voi kutsua. Saat minulta rakkauttani kuvastavan nimen: *Siegmund, Voittoisa!* Siegmundina sinut tunnettakoon!”

Siegmund tarttuu miekan kahvaan.

”Olkoon niin! Minä olen Siegmund, Voittoisa, ja tämä on isäni miekka! Silloin sen on irrottava puusta minun käteeni, ja kun niin tapahtuu, miekan nimi on oleva *Notung!* Notung, auttaja hädässä, pelastaja minulle ja rakkaalle Sieglindelle!”

Siegmund tempaisee miekan saarnesta ja kohottaa sen päänsä yläpuolelle. Sieglinde kietoo käsivartensa hänen ympärilleen.

”Siegmund, kadonnut veljeni, rakastajani, elämäni aarre!”

Siegmund laskee Notungin ja syleilee sisartaan.

”Sieglinde, kadonnut siskoni, lemmittyäni, morsiameni, silmiäni valo!”

2

Mestarisäveltäjä Franz Lisztin syntymäpäivät Zürichissa, 22. lokakuuta 1856.

Richard Wagnerin järjestämän tilaisuuden aamupäivään on kuulunut *Valkyyriasta* poimittujen kohtausten esittäminen Lisztin säestämänä ja rouva Heim in sekä Wagnerin itsensä laulamana, ja lisäksi kahdella flyygelillä soitettuja Lisztin sinfonisia runoja sekä Wagnerin vastavalmistuneiden *Tristan ja Isolden* ja *Die Siegerin* tekstien ääneenluku. Paikalla: runoilija Georg Herwegh, rouva Emilie Heim, kirjailija Mathilde Wesendonck, ruhtinatar Karolina von Wittgenstein, ruhtinattaren tytär Marie, Wagnerin sisko Klara, muusikko Alexander Winterberg, säveltäjä Theodor Kirchner, poliitikko Johann Jakob Sulzer, sekä tietysti päivänsankari, säveltäjä Franz Liszt.

Taide-elämyksen jälkeen iloisella mielellä oleva seurue tarvitsee ruokaa ja virkistystä, joten he siirtyvät pöytään, johon on katettu monenmoista maistuvaa unohtamatta viiniä ja liköörejä. Polveileva dialogi tempoilee aiheesta toiseen, ja koska paikalla on niin monta taiteilijaa, taiteen ystävää sekä tunnettu poliitikkokin, eräänlaisen *phrases d'armes* -kuvion syntyminen on mahdotonta välttää, eli jotkut kysyvät, toiset vastaavat, vastausten kimppuun käydään ja joskus kysymystenkin, ja kaiken kaikkiaan vuoropuhelu etenee mukavasti ja äänekkäästi.

Weimarista on saapunut sähke: Hoffmann von Fallerslebenin runo, jonka Georg Herwegh lukee mahtipontisin painoituksin. Ja kun tämän kautta on liikahdettu kohti runoutta, päädytään pienimuotoiseen debattiin Heinrich Heinesta, jonka runoihin pohjaavat monet Robert Schumannin tärkeimmistä lieedeistä, ja jota tästä johtuen etenkin Schumannin vankkumattomana ihailijana tunnettu Theodor Kirchner haluaa puolustaa, ja Liszt omista lähtökohdistaan arvostella, jolloin Mathilde Wesendonck kysyy, eikö Heinrich kuitenkin Lisztinkin mielestä ole ansainnut, että hänen ”runoilijanimensä kirjoitettaisiin kuolemattomuuden temppeliin”, mihin Liszt vastaa: ”Kyllä, mutta mudalla.”

Kun seurue on aterioinut ja puhunut kyllikseen, siirrytään takaisin musiikkisaliin. Liszt istahtaa flyygelin ääreen, levittää eteensä muistiinpanoja vilisevän partituurin, ja Wagner pyytää saada esittää ”parhaimmalle mahdolliselle yleisölleen” viimeisimmän teoksensa *Siegfriedin*, jonka keskeneräisyyttä hän pahoittelee.

”En yleensä esittelisi näin puolitekoista sävellystä, mutta *Tristan ja Isolde* tulee viemään kaiken näköpiirissä olevan aikani, joten *Siegfried* joutunee odottamaan valmistumistaan.”

Wagner ja Emilie Heim asettuvat nuottitelineiden taakse ja Franz Lisztin taikasormet päästävät alkusoiton valloilleen.

Väliajalla istutaan jälleen ruokapöytään.

Wagner kertoo kirjoittaneensa *Nibelungin sormuksen* lopusta alkuun, kuitenkin jo kirjoittamaan ryhtyessään mielessään teoksen kokonaisrakenne, ja vaikka tarina onkin useimmille tuttu, muutamat läsnäolijoista haluavat tietää lisää.

”Juttu ei sinällään ole merkillinen”, Wagner naurahtaa. ”Aluksi kyse oli yhden pitkän oopperan laajentamisesta *Oresteia*-trilogian muotoon, mutta sitten huomasi tarvitsevani vielä esi-

näytöksen. Tarkoitus oli toteuttaa kreikkalaistyylinen tragedia nimeltä *Siegfriedin kuolema*, mutta lopulta pitelin käsissäni neljän musiikkidraaman librettoja. Aloitin sävellystyön vuonna 1853 *Reininkullan* alkusoitosta, joka paljastui minulle La Speziassa näkemässäni unessa.”

Wagner hymyilee.

”Eli oikeastaan kulta nousee Ligurianmeren syvänteistä, ei Reinin.”

Wagner kohottaa amarettolasiaan, nuuhkaisee äitelää mantelintuoksua ja laskee lasin takaisin pöydälle.

”Uni on äärimmäisen tärkeä asia taiteelliselle työskentelylle, joka tapahtuu *aina* unitilan ja valveen rajamaastossa. Kaikki taide on pohjimmiltaan unenomaista. Oletteko huomanneet? Uni on ihmismielen runollisten ja uskonnollisten alueiden tahdoton ilmenemismuoto, taide tahdollinen. Haluaako joku kiistää? Jos ei, olen valmis seuraavaan näytökseen.”

Prologi

1

Werner H. Berger – Taide ja elämä -teokseni julkaisu jätti minut tyhjäksi ja poistuin kustantajan järjestämästä keskustelutilaisuudesta hämmentyneenä. Olin kuvitellut saavani nauttia valmistuneen työn aiheuttamasta täyttymisen tunteesta; olin työntänyt ulottuviltani valtaisan nivaskan perin pohjaisen tutkimustyön hedelmiä, mutta huomasinkin istuvani jälleen puhtaan arkin ääressä tietämättä, mitä sille tehdä. En ollut valmistautunut sellaiseen. Painokoneen käynnistyttyä olin ajatellut olevani kuiviin puristettu, ja että riemuitsisin saadessani Bergerin ja hänen sukunsa mielestäni, mutta nyt minun oli myönnettävä, etten kirjoitustyön missään vaiheessa ollut tosissani uskonut tämän illuusion toteutumiseen.

Minun olisi kuulunut säteillä tyytyväisyyttä, mutta sen sijaan minusta tuntui, että olin jättänyt varsinaisen työni tekemättä. Tunsin itseni hännystelijäksi. Tunsin itseni narriksi. Ja mikä pahinta: tunsin itseni huijariksi.

En ollut odottanut tällaista pohdiskelua pukiessani aamulla vaatteitani ja kiillottaessani kenkiäni. Olin kuvitellut, että kyseessä olisi juhlallinen päivä, jolloin keskittyisin julkaisuuni, ja ettei muunlaiseen ajatustoimintaan liikenisi edes aikaa. Jatkaessani matkaa kohti Kungsträdgårdenia lupasin itselleni, etten palaisi tämän kaltaisiin mietteisiin ainakaan enää sen illan aikana.

Istahdin puiston Hamngatanin puolella sijaitsevaan kahvilaan ja juhlistin kirjaani kupillisella *Coffea robustasta*, eli kongonkahvista suodatettua cappuccinoa. Mutta lupauksestani huolimatta, kohottaessani *Frati Minori Cappuccinin* huulilleni, tajusin selkeästi, että pöydälle laskemani tuoreen painomusteen tuoksuinen elämäkerta oli pelkkä välipysäkki, ja että varsinainen kertomus odotti edelleen paperille pääsyään. Tiesin, että minun täytyisi palata aiheeseen uudestaan, ja että Bergerit tuskin jättäisivät minua rauhaan sittenkään.

Niinpä aloin jo tuona iltana pohtia varjo-osaa elämäkerralle, joka ei vielä ollut edes ehtinyt kauppoihin. Kaivoin taskustani muisti-lehtiön, venytin sen ympäriltä kuminauhan, napsautin kuulakärkikynän terän esille ja kirjoitin ensimmäiselle vapaalle sivulle nimen *Sömnö*, jonka ympyröin vauhdikkain kehyksin. Aihepiiri oli selvä. Kaikki, minkä sitoumukseni, sekä myös silkka pelkurimainen kunnioitus ja siihen yhdistyvä suojeluntarve olivat estäneet minua kertomasta. Ajattelin Wernerin setää, perheyriksen edesmennyttä lakimiestä, ja hänen kanssaan käymiäni kiivaita väittelyitä. Ajatukseni hahmottui sanoiksi: *Fortunio, tästä tulee kirjani sinulle. Katsotaan, mitä perillisesi, eli joukko perheyriykseen jälkeesi palkattuja lakimiehiä ajattelee; seuraako lupaamasi oikeusjuttu ja lynkkaustuomio, oletko laatinut testamentin, jossa minun nimeni mainitaan; oletko listannut loukkaamattomat yksityiskohdat ja seuraamukset niiden paljastamiselle*. Tilasin neljä senttiä calvadosta, nautin silmät suljettuina tammitynnyreiden kypsytämästä syvään painuvasta mausta, ja ajattelin: *Werner, en ymmärrä, miksi halusit peitellä mitään. Etkö sittenkään luottanut taiteesi kestävyyteen? Senhän piti olla esine, joka säilyttää olemuksensa ja arvonsa ympäristön mietteistä piittaamatta. Vai säikähditkö sinäkin ajatusta yksityisyytesi kajoamisesta? Entä puheesi siitä, kuinka ihmisten*

tulisi asettaa elämänsä näytteille, kuten mielestäsi taiteilijat tekevät? Piditkö minua lukittuna kaappina, jonne voisit tallettaa ajatuksiasi ja tekojasi katseitten ulottumattomiin? Näyttää siltä, että erehdyit. Mutta tiedätkö mitä? Sinun taiteesi merkitys voi kasvaa sille kuuluviin mittoihin vasta sitten, jos selviät kaavailemastani prässistä.

Ajattelin myös Wernerin vaimoa ja poikaa: *Anteeksi, Mia ja Jonathan, mutta minun on tehtävä tämä. Muuta mahdollisuutta ei yksinkertaisesti ole.*

Sitten aloin suunnitella kirjaa.

Kaunistelematon totuus Wernerin matkasta Afrikkaan, Robinson Crusoen saari, Nibelungin sormus, G. I. Gurdjieffin, Leonard Césairen ja runoilija Friedrich Tieckin mystiikka, Per Erik Sten ja tapahtumat Sömnössä...

Kätteni vapisivat innostuksesta tehdessäni karkean hahmotelman käsikirjoituksen rakenteesta, avainsanoista ja aikataulusta. Lopetin kirjoittamisen hengittääkseni syvään, sillä tässä vaiheessa en enää ymmärtänyt, miten olin kyennyt toteuttamaan elämäkerran sivuamalla niin pintapuolisesti kaikkein olennaisimpia henkilöahmoja ja ainesosia. Sitten suljin muistikirjan, työnsin kynän sen väliin ja poistuin kahvilasta tietoisena siitä, että uusi sukellus Bergereiden pökerryttävään maailmaan oli alkanut, ja että vaikenemisen aika oli vihdoin ohi.

Todellisuuden kätkettyihin puoliin vihkiytynyt kirjailija Isak Severin työstää syväluotaavaa elämäkertaa tukholmalaisesta kuvataiteilija Werner H. Bergeristä, joka nauttii kansainvälisissä taidepiireissä myyttistä mainetta.

Isak on vakuuttunut, että paljastaakseen taiteilijan salaisuudet hänen on selvitettävä Bergerien suvun vaiheet pienimpiä yksityiskohtia myöten. Selonteosta kasvaa seikkailu Belgian Kongon viidakoihin, Itävaltaan, Ranskaan ja lopulta Ruotsiin, karulle Sömnön saarelle. Suvun tarina on täynnä tieteen ihmeitä, uskontoa, taidetta, unia ja petollista rakkautta.

Kaiken tämän kiteytymä on Werner H. Berger, joka näyttäisi käyvän kauppaa tuntemattomien voimien kanssa. Hänen salattuja pyrkimyksiään säestävät Richard Wagnerin oopperat.

”Kännö on vuosien saatossa rakentanut äärimmäisen rikkaan ja monitasoisen romaanin, joka kietoo lukijan vaikuttavan piirileikin pyöritykseen.”

TONI JERRMAN, *Helsingin Sanomat*

”Voiko romaanilta enempiä toivoa? Heikki Kännö on täysin omalaatuinen kertoja suomalaisessa nykykirjallisuudessa.”

OUTI HYTÖNEN, *Suomen Kuvalehti*

	
www.wsoy.fi	84.2 ISBN 978-951-0-53018-4